

TELO ILI GROBNICA ZNAKOVA

Pol je grobnica Znakova.
Znak je ogoljeni Pol.

OBELEŽENO TELO

Čitava savremena istorija tela je istorija njegovog obeležavanja mrežom belega i znakova koji ga parcelišu, komadaju, negiraju njegovu temeljnu drugojačijost i ambivalentnost da bi ga preinačili u strukturalni materijal razmene/znaka, izjednačen sa predmetima, da bi njegovu sposobnost za igru i simboličku razmenu (koja nema veze sa seksualnošću) preobrazili u seksualnost, uzetu kao determinišući faktor — faličku instancu, koja je zasnovana na fetišizaciji falusa kao opšteg ekvivalenta. U tom smislu, telo je znakom seksualnosti (u savremenom značenju te reči), odnosno, svojim »oslobodjenjem«, uhvaćeno u jedan proces čije funkcionisanje i strategija spadaju u domen političke ekonomije.

Moda, reklame, nude-look, golo pozorište, strip-tiz: svuda se odvija scenodrama erekcije i kastracije. U njoj vladaju apsolutna raznolikost i monotonija. Čizme, šlengeraj, šorts ispod dugačkog mantila, rukavice iznad lakata ili čarape koje se završavaju na butini, pramen kose preko oka ili gaćice striptizete, ali isto tako i narukvice, ogrlice, prstenje, pojasevi, nakit i lanci — scenario je svuda isti: jedno obeležje koje poprima snagu znaka a time i istu perverznu erotsku funkciju, linija razgraničenja koja oličava kastraciju, koja *parodira* kastraciju kao simboličku artikulaciju *nedostatka* u strukturalnom obliku pregrade koja vezuje dva *puna* pojma (i koji tada uzajamno igraju ulogu označitelja i označenog u klasičnoj ekonomiji znaka). Ono što pregrada ovde sučeljava kao uzajamne pojmove, to je određena zona tela — ni u kom slučaju erogena, već erotična, erotizovana zona, jedan delić teritorije podignut na nivo faličkog označitelja seksualnosti koja je postala čist koncept, čisto označeno.

U toj osnovnoj shemi, analognoj shemi lingvističkog znaka, kastracija je *označena* (ona prelazi u stanje znaka) pa time i nepriznata. Golo i ne-golo javljaju se u strukturalnoj opoziciji i tako doprinose *označavanju fetiša*. Isto je i sa linijom čarapa na butini: erotska snaga te slike ne potiče iz blizine stvarnog polnog organa i njegovog *pozitivnog* obećanja (po tom naivnom funkcionalističkom gledištu, gola butina bi trebalo da igra istu ulogu), već zato što je strepnja od polnog

organa (panično prepoznavanje kastracije) tu *zadržana na pripremi kastracije* — na tom bezopasnom znaku linije čarape, iznad koga, umesto nedostatka, ambivalencije i bezdana nema ničeg osim seksualne punoće — gola butina, a metonimično, i čitavo telo, postali su ovom cezurom *falički lik*, fetišni predmet kontemplacije i manipulacije, lišen svake pretnje,³⁷ kao i u slučaju fetišizma, želja tada može da se ostvari jedino uz pomoć saučesništva kastracije i nagona smrti. Erotizacija se, dakle, uvek sastoji u erektilnosti jednog fragmenta pregrađenog tela, u tom faličkom fantazmatizovanju svega što je s one strane pregrade u poziciji označitelja, i istovremenoj redukciji seksualnosti na nivo označenog (*predstavljene* vrednosti). To je umirujuće strukturalno delovanje saučesništva, pomoću koga subjekt uspeva da povрати svojstvo falusa: on može da se identifikuje sa tim fragmentom tela ili čitavim telom koje je pozitivizovano i fetišizovano, može da ga iznova prisvoji ostvarenjem želje koja nikada neće spoznati sopstveni gubitak.

Ovo delovanje se može uočiti i u najsitnijim detaljima. Narukvica obuhvata ruku ili gležanj, pojas, ogrlica, prsten, određuju nogu, struk, vrat, prst, kao *erektilne*. Nije u krajnjoj liniji potrebna nikakva vidljiva karakteristika ili znak: lišena znakova, erotičnost tela u *svojoj nagosti*, uspostavlja se na osnovi prividnog razdvajanja, putem igrane i izigrane kastracije. Čak i onda kada nije strukturalizovana nekom karakteristikom (nakit, belilo, povreda — sve može da posluži tom cilju), čak i kada nije isparčana — pregrada je uvek prisutna u odeći koja pada, naznačujući pojavu tela kao falusa, pa bilo to i telo žene, u stvari, naročito onda ako je u pitanju telo žene: u tome je sva umetnost strip-tiza, na koju ćemo se još vratiti.

Trebalo bi u tom smislu reinterpretirati takozvanu frojdovsku »simboliku«. To što noga, prst, nos ili neki drugi deo tela mogu da se jave kao metafora penisa, nije zbog njihovog izbočenog oblika (po shemi analogije između ovih različitih označitelja i stvarnog penisa): oni poseduju faličku valentnost samo zahvaljujući fantazmatskom rezu koji ih uspostavlja — uskopljeni penisi su penisi *baš* zato što su uskopljeni. Puni pojmovi, falusoidni pojmovi, označeni su tom pregradom koja ih autonomizuje — sve što se nalazi sa druge strane pregrade je falus, sve se razrešava faličkom ekvivalentnošću, bez obzira da li se radi o ženskom polnom organu, ili organu i predmetu šupljeg oblika koji se tradicionalno tumači kao ženski »simbol«. Telo se ne distribuira na muške ili ženske »simbole«: ono je u jednom dubljem smislu prostor u kome se odigrava i poriče kastracija, što dobro ilustruje kineski

³⁷ Ono što biva fetišizovano nikada nije polni organ, sam po sebi; seksualni objekat je falus kao opšti ekvivalent — kao što u političkoj ekonomiji nikada nije fetišizovan proizvod-roba, sam po sebi, već forma prometne vrednosti i njen opšti ekvivalent.

običaj (Frojd ga navodi u *Fetišizmu*) po kome se ženska noga sakati, da bi se zatim ista ta osakaćena noga obožavala kao fetiš. Čitavo telo je pogodan materijal za bezbroj vidova tog obeležavanja/sakaćenja³⁸ praćenih faličkim obožavanjem (erotskom egzaltacijom). U tome počiva njegova tajna, a ne u anamorfozi genitalnih organa.

Tako su nabeljena usta falusna (belilo i šminka čine najveći deo arsenala za strukturalno vrednovanje tela). Našminhana usta više ne govore: raširene, poluotvorene, poluzatvorene usne, njihova funkcija više nije da govore, jedu, povraćaju, ili da se ljube. Pored ovih, večno ambivalentnih funkcija razmene, introjekcije i odbacivanja, uspostavlja se jedna perverzna erotska i kulturna funkcija, privlačna usta kao veštački znak, kulturni rad, igra i pravilo igre — usta koja ne govore, ne jedu, ne ljube se — našminhana usta opredmećena kao nakit, čija intenzivna erotska vrednost ne potiče, kao što se zamišlja, od njihovog isticanja jednog erogenog otvora, već obratno, od njegovog zatvaranja — gde je belilo u izvesnom smislu faličko svojstvo, obeležje koje ga čini *faličkom prometnom vrednošću* — ukrućena usta, seksualna nabreklost kojom se žena izdiže i kojom će se želja muškarca vezati za sopstvenu sliku.³⁹

Ispostredovana tim strukturalnim delovanjem, želja, od neukrotive, kakva je bila sve dok je počivala na gubitku, na zinutosti jednog ka drugom, postaje *prenosiva* kroz znakove i razmenjene faličke vrednosti, indeksirane u odnosu na opštu faličku ekvivalentnost — pri čemu svaka od njih igra ugovornu igru i unovčava sopstveno uživanje kroz faličku akumulaciju — idealna situacija *političke ekonomije* želje.

Isto se odnosi i na pogled. Uloga pramena kose na oku (kao i svakog drugog erotskog artefakta očiju) je poricanje pogleda kao stalne dimenzije kastracije, a istovremeno i lju-

³⁸ Postoji sličnost između obreda znakova kojima se okružuje erotsko telo i obreda patnje kojim se okružuje sadomazohistička perverzija. »Fetišistička« obeležja (ogrlice, narukvice, lanci) uvek podražavaju i podsećaju na sadomazohistička obeležja (sakaćenje, povredu, ožiljke). Obe perverzije se usredsređuju na slična obeležja.

Izvesna obeležja (ona sa najjačim dejstvom) čine da telo izgleda obnaženije nego da je zaista nago. Ono je tada nago jednom perverznom nagošću kojoj je stalo do obreda. Ta obeležja mogu biti delovi odeće, pomoćni materijal, ali isto tako i pokreti, muzika, tehnika. Svim perverzijama su potrebni folovi, u doslovnom značenju te reči. Kod sadomazohizma, telo obeležava patnja, dok kod fetišističkih strasti tu funkciju vrše nakit i belilo.

Među svim perverzijama postoji usklađenost: u erotskom sistemu koji opisujemo, telo nalazi ushićenje u zadovoljstvu, u samozavođenju — kod sadomazohizma ono nalazi ushićenje u patnji (bolnom auto-erotizmu). Ali među njima postoji sličnost: bilo da drugi pati ili nalazi zadovoljstvo u samom sebi, on je radikalno objektiviran. Svaka perverzija se igra sa smrću.

³⁹ Seksualni čin je često moguć samo zahvaljujući toj perverziji; telo drugog je izmaštano kao maneken, falus/maneken, falički fetiš; maženo, milovano, posedovano kao sopstveni penis.

bavne ponude. Oči preobražene šminkom predstavljaju ekstatičnu redukciju te pretnje, pogleda drugog u kome osoba može da prepozna sopstvene nedostatke, ali u kome, takođe, može i da iščezne, ako se te oči otvore ka njoj. Te neprirodne, skamenjene⁴⁰ oči, nikoga ne gledaju, ne otvaraju se ni prema čemu. Zahvaćene delovanjem znaka, one poseduju njegovu preobilnost: oduševljavaju se sopstvenom privlačnošću, a njihova zavodljivost potiče od te perverzne onanije.

Moglo bi se i nastaviti: ono što važi za povlašćena mesta simboličke razmene kao što su usta i pogled, važi i za bilo koji drugi deo ili detalj tela obuhvaćen procesom erotskog značenja. Ali najlepši objekat, onaj u kome je sažeta čitava ova postavka, koji je kamen temeljac političke ekonomije tela, to je telo žene. Razotkriveno telo žene, u hiljadu erotskih varijanti, to je jasno pojavljivanje falusa, predmeta-fetiša, to je džinovski rad faličke simulacije a istovremeno i stalno obnavljani prizor kastracije. Svuda, od ogromne difuzije slika, do minucioznog rituala strip-tiza, glatko žensko telo bez nedostataka javlja se kao reklama falusa, moć koja je skamenjena stalnim faličkim zahtevima (na tome počiva dublja imaginarna sličnost između širenja erotike i proizvodnog rasta).

Erotska povlašćenost ženskog tela ima uticaj i na žene kao i na muškarce. U suštini, ista perverzna struktura važi za sve: usmerena na poricanje kastracije, ona se radije služi ženskim telom kao simbolom neizbežnosti kastracije.⁴¹ Tako logička progresija sistema (još jednom homologna progresiji političke ekonomije) vodi erotskom recidivu ženskog tela, zato što ono, lišeno penisa, najbolje pristaje opštoj faličkoj ekvivalentnosti. To što muško telo nema ni približno isto erotsko dejstvo, potiče otuda što ono ne dozvoljava podsećanje na kastraciju, kao ni prizor njenog stalnog prevazilaženja. Ono nikada ne može da u potpunosti postane taj glatki objekat, zatvoren i savršen: obeleženo »pravim« *belegom* (vrednovanim od opšteg sistema), ono je manje pogodno za *razgra-*

⁴⁰ Suprotstavljajući se tezi o faličkoj majci, koja zastrašuje time što je falička, Frojd je isticao da se smrtonosno delovanje Meduzine glave ispoljavalo time što su gmizavci koje je imala umesto kose, negirali kastraciju onoliko puta koliko je bilo i zmija, i da se tim obrtom podsećanje na kastraciju vraćalo umnoženo onome ko je želeo da je poništi (A. Grin). Slično je i sa začaravajućim dejstvom šminke i strip-tiza: svaki od delova tela koji su naglašeni belegom i time poprimili faličku vrednost, takođe negira kastraciju — koja se, ipak, svuda ispoljava kroz samu *razdvojenost* tih delimičnih objekata, tako da se oni, kao i fetišni objekat, uvek javljaju tek kao »svedočanstvo i kamuflaža uskopljenog polnog organa« (Lakan).

⁴¹ To što je linija čarape erotičnija od pramena kose na oku ili linije rukavice na ruci, ne potiče od nekog genitalnog promiskuiteta — jednostavno, radi se o tome da se kastracija tu odigrava i negira iz *veće blizine*, iz najveće moguće blizine, sa najvećom neizbežnošću. Tako je, po Frojdu, to poslednji viđeni predmet pre nego što će se kod žene otkriti nedostatak penisa i pre no što žena postane fetišni objekat.

ničavanje, za taj dugotrajan posao faličke derivacije. Međutim, nije nemoguće da i ono jednog dana bude aktualizovano kao falička varijanta. No, dok do toga ne dođe, nema erektilnih reklama i erektilne nagosti: zahvaljujući tome, erektilnost se može kontrolisano preneti na veliki broj predmeta i na žensko telo. Ali, u krajnjoj liniji, erekcija nije nespojiva sa sistemom.⁴²

Trebalo bi sagledati kako se ova erotska »povlašćenost« žene odražava na njenu istorijsku i društvenu podređenost. I to ne traženjem mehanizma seksualnog »otuđenja« koji uvećava društvenu »otuđenost«, već tako što bismo se zapitali *nismo li i tu suočeni sa procesom nepriznavanja političke diskriminacije, istim onim koji u slučaju fetišizma ne priznaje razlike među polovima* — što ima za posledicu fetišizaciju podređene klase ili grupe njenim seksualnim precenjivanjem, kako bi se otklonilo suštinsko preispitivanje poretka vlasti. Ako bolje razmislimo, najveći deo arsenala erotskog poretka sastoji se od opreme robova (lanci, ogrlice, bičevi, itd.), divljaka (crnački simboli, bronzana boja kože, nagost, tetoviranja), od samih znakova potčinjenih klasa i rasa. Isto važi i za ženu, koja je svojim telom vezana za falički poredak čiji je politički izraz osuđuje na nepostojanje.⁴³

DRUGA NAGOST

Ma koje telo ili deo tela može funkcionalno da deluje na isti način, pod uslovom da je podređeno istoj erotskoj *disciplini*: potrebno je i dovoljno da bude što zatvorenije, što je više moguće glatko, bez nedostataka, bez otvora, bez »mane«, pošto je svaka erogena različitost otklonjena strukturalnom pregradom koja to telo označava, pregradom koja je vidljiva kod odeće, nakita ili belila, nevidljiva kod potpune nagosti, ali uvek prisutna, pošto obuhvata telo kao *druga koža*.

⁴² Jedino što ostaje nezamislivo i neprihvatljivo je poništavanje falus/vrednosti i upad u radikalnu igru razlike.

⁴³ Premda smo suočeni sa činjenicom da je jedan od pojmova seksualnog binoma, Muško, postao obeležen pojam, i da je kao takav postao opšti ekvivalent u sistemu; premda nam takva struktura deluje neizbežna, ona po sebi nema biološku zasnovanost: kao i sve velike strukture, ona upravo ima za cilj da raskine sa prirodom (Levi-Stros). Mogla bi se zamisliti i takva kultura u kojoj bi pojmovi bili preokrenuti: muški strip-tiz u materijalnom društvu! Dovoljno je da žensko postane obeležen pojam i da počne da igra ulogu opšteg ekvivalenta. Ali treba uočiti da pri tom zamenjivanju pojmova (kojim se obično ilustruje »oslobađanje« žene), struktura ostaje neizmenjena, neizmenjeni ostaju neprihvatanje kastracije i falička apstrakcija. Iako, dakle, sistem dopušta mogućnost strukturalnog smenjivanja, jasno je da pravi problem nije u tome — već u radikalnoj alternativni koja dovodi u pitanje samu apstrakciju te političke ekonomije seksa, zasnovane na jednom od pojmova kao opštem ekvivalentu, na nepriznavanju kastracije i simboličke ekonomije.

U tom smislu je kod reklamnog diskursa karakteristična sveprisutnost »skoro golog«, »golog a da to niste, kao da u stvari jeste goli«, uskih pantalona u kojima ste »obnaženiji nego kada biste ih skinuli«: sve zbog toga da bi se naturalistički ideal »direktnog« izlaganja svog tela pomirio sa trgovačkim imperativom viška vrednosti. Predimo preko toga. Najzanimljivije je to što je prava nagost ovde definisana kao druga nagost: nagost uskih pantalona X ili Y, prozirnog vela »čija prozirnost vas menja iznutra«. Veoma često, uostalom, funkciju te nagosti preuzima ogledalo — u svakom slučaju, tek udvajanjem, žena susreće »telo o kome sanja: svoje telo«. I bar jednom, reklamni mit je u potpunosti u pravu: nema druge nagosti osim one koja se udvaja u znakovima, koja obuhvata samu sebe kao istinu označenog i koja, kao i ogledalo, uspostavlja osnovno pravilo tela u oblasti erotskog: pravilo po kome faličko obožavanje zahteva prozračnost, glatkost i depiliranu supstancu ponosnog i aseksualnog tela.

Savršen primer za to bila bi žena premazana zlatom iz filma *Goldfinger* (Džems Bond): sa svim otvorima začepljenim ona oličava radikalnu šminku koja od tela stvara besprekorni falus (okolnost što je od zlata samo naglašava homologiju sa političkom ekonomijom), i koja je, logično, izjednačena sa smrću. Obnažena devojka premazana zlatom umreće zbog toga što je uspela da do granice apsurdna inkarnira fantazam erotike. Ali isti je slučaj sa svakom kožom u sistemu funkcionalne estetike, masovne kulture tela. Uske pantalone, hulahopke, najlonke, rukavice, haljine i odeća »priprijeni uz telo«, da ne pominjemo bronzani ten: uvek se radi o lajtmotivu »druge kože«, o providnoj opni koja ostakljuje telo.

Sama koža se ne definiše kao »nagost«, već kao erogena zona: čulni medij kontakta i razmene, metabolizma apsorpcije i izlučivanja. Ta porozna, rupičasta koža sa bezbroj otvora, kojom se telo ne završava i koju jedino metafizika proglašava za liniju razgraničenja tela, biva negirana na račun druge kože koja je lišena poroznosti, znojenja i lučenja,⁴⁴ ni topla ni hladna (ona je »sveža«, ona je »mlaka«: optimalna klimatizacija), ni zrnata ni neravna (ona je »meka«, ona je »baršunasta«), bez debljine (»prozračnost tena«), a naročito bez otvora (ona je »glatka«). Funkcionalizovana kao obloga od celofana. Svi ovi kvaliteti (svežina, gipkost, prozračnost, glatkost) su kvaliteti *dovršnosti* — multi stupanj koji proishodi iz poricanja ambivalentnih krajnosti. Isto je i sa njenom

⁴⁴ Sa izuzetkom uzvišenog lučenja suza, ali uz koliko predostrožno-stil! Upor. izvanredni tekst reklame za šminku Lonsil: »...kada vas neko osećanje potrese u tolikoj meri da je samo vaš pogled u stanju da iskaže njegovu dubinu, u tom času, više nego u ma kom drugom, ne smete dozvoliti da vas izneveri šminka očiju. U tom času, više nego u ma kom drugom, Lonsil je nezamenljiv... upravo tada, on će se pobrinuti da zaštititi i istakne vaš pogled. Treba samo da našminkate oči i... ne mislite više o tome.«

»mladošću«: paradigma mlad/star se tu neutrališe većitom mladošću simulacije.

Ova ostakljenost nagosti bliska je opsesivnoj funkciji zaštitnog oblaganja predmeta: voštenjem, plastifikacijom itd., kao i četkanja i čišćenja kojim predmete treba dovesti u neizmenljivo stanje čistoće, stanje bezgrešne apstrakcije — onemogućiti njihovo lučenje (patinu, oksidaciju, prašinu), sprečiti njihovo propadanje i održati ih u stanju sličnom apstraktnoj besmrtnosti.

Iza mreže znakova koju tka, ta »naznačena« nagost ništa ne podrazumeva, a naročito ne podrazumeva telo: ni telo za rad, ni telo za uživanje, ni erogeno telo, ni rascepljeno telo — ona sve to formalno prevazilazi kroz simulakrum pacifikovanog tela, kao što je telo B. B. koja je »lepa zato što tačno popunjava svoju haljinu« funkcionalna jednačina bez nepoznatih. Za razliku od kože odranog, ispod koje podrhtavaju mišići, savremeno telo mnogo više podseća na nešto naduвано — tema koju dobro ilustruje jedan humoristički prilog iz časopisa *Lui*, gde se vidi kako striptizeta, pošto se već svukla, čini poslednji pokret: izvlači čep iz pupka i trenutno se izduva — na pozornici ostaje samo gomilica kože.

Utopija nagosti, tela koje je *prisutno* u svojoj istinitosti: pre bi se reklo da se radi o ideologiji tela koje može biti *predstavljeno*. Jedan Indijanac (ne sećam se već koji) rekao je: »Nago telo je bezizrazna maska koja skriva pravu prirodu svakoga od nas.« Time je želeo da kaže kako telo ima smisla samo kao obeleženo, pokriveno zapisima. Alfons Aleov radža, fanatik označavanja i istine, iskazivao je to na obrnut način: nezadovoljen time što je jednu bajaderu naterao da se svuče, naredio je da je živu oderu.

Telo nikada nije ta površina bića, ta devičanska plaža bez tragova, ta priroda. Tu »izvornu« vrednost je steklo tek potiskivanjem — i *osloboditi ga kao takvog, u skladu sa naturalističkom iluzijom, značilo bi osloboditi ga kao potisnuto*. Sama njegova nagost bi se tada okrenula protiv njega i ovenčala ga vazdušastom i neizbežnom cenzurom: drugom kožom. Jer koža, kao i svaki znak koji crpe snagu iz znaka, udvaja se u svom značenju. Ona je već ta druga koža, ne poslednja u nizu, ali uvek ona jedina.

U toj preobilnosti nagosti-znaka, koji teži da iznova uspostavi telo kao fantazam totalizacije, otkrivamo beskrajnu spekulaciju subjekta saznanja uz pomoć svoje slike u ogledalu — koja udvajanjem formalno razrešava inače neizvodivu podelu subjekta. Znaci upisani na telu, iz koga je ispisan nagon smrti, uvek samo ponavljaju na telesnom materijalu tu metafizičku operaciju subjekta saznanja. »Metafizika se vraća u duh putem kože«, kao što kaže Arto.

Zatvorenost ogledala, faličko udvajanje belega: u oba slučaja, subjekt se sâm zavodi. On zavodi svoju želju i smešta je u sopstveno telo, udvojeno znakovima. Skriven iz razmene znakova, iza delovanja koda koji funkcioniše kao faličko utvr-

đenje, subjekt može da nađe zaklon i da se malo povрати: on može da izbegne želji drugoga (na sopstvenu štetu) i da na neki način vidi (da se vidi) a da ne bude viđen. Logika znaka se združuje sa logikom perverzije.

Ovde je važno načiniti radikalnu distinkciju između pravljenja zapisa i belega na telu u »primitivnim« zajednicama, od onoga u našem savremenom sistemu. Ta dva nivoa se veoma često brkaju svrstavanjem u opštu kategoriju »simboličkog izražavanja« tela. Kao da je telo oduvek bilo to što jeste, kao da je arhajsko tetoviranje imalo isti smisao kao i šminiranje, kao da je nezavisno od svih revolucija u načinu proizvodnje postojao jedan nepromenjeni sistem značenja koji važi od davnina a danas važi u oblasti političke ekonomije. Za razliku od našeg obeležavanja tela, *gde se znakovi razmenjuju delovanjem jednog opšteg ekvivalenta*, i gde imaju prometnu vrednost u sistemu faličke apstrakcije i imaginarne zasićenosti subjekta, obeležavanje tela kao obred maski u arhajskom društvu ima ulogu trenutne aktualizacije simboličke razmene, razmene/poklona sa bogovima ili unutar grupe — razmene koje nije *trgovina subjekta svojim identitetom* iza maske ili manipulacije znakovima, već obratno: on time *iscrpljuje svoj identitet*, aktivira se kao subjekt u procesu posedovanja/lišavanja — a čitavo telo, na isti način kao i ostala dobra i žene, postaje materijal simboličke razmene — gde se, da kažemo i to, (kao ni apstrakcija novca) još nije javila standardna shema značenja, naš transcendentalni Označitelj/Označeno, Falus/Subjektivnost, koji vlada čitavom našom političkom ekonomijom tela. Kada Indijanac (možda onaj isti) kaže: »Kod mene je sve lice«, da bi odgovorio na pitanje Belca o uzroku nagosti svog tela, on time želi da kaže da je kod njega čitavo telo (koje, uostalom, kako smo videli, nikada nije golo) predano simboličkoj razmeni, dok ona kod nas teži da se svede jedino na lice i pogled. Za Indijanca, tela se posmatraju i razmenjuju sve svoje znakove koji se iscrpljuju u neprekidnom odnosu, ne pozivajući se na neki transcendentni zakon vrednosti, niti na lično prisvajanje subjekta. Kod nas se telo zatvara u svoje znakove, vrednuje se obračunavanjem znakova koje razmenjuje u okviru zakona ekvivalentnosti i reprodukcije subjekta. Ovaj se više ne ukida u razmeni: on spekulira. On, a ne divljak, živi u pravom fetišizmu: kroz vrednovanje sopstvenog tela, on je taj koji biva fetišizovan zakonom vrednosti.

»STRIP-TIZ«

Bernarden (upravnik *Crazy Horse Salona Lui*):

»Ovde nema ni *strip-a* ni *tease-a*... radimo na parodiji... Ja sam mistifikator: stvaramo utisak da prikazujemo potpuno golu istinu, a mistifikacija ne može da ide dalje od toga.

»To je suprotnost životu. Jer, kada je striptizeta gola, ona izgleda mnogo doteranije nego kada je obučena. Tela su pre-mazana specijalnim kremovima izuzetno nežnih preliva koji kožu čine glatkom... Ona nosi rukavice koje joj presecaju ruke, što uvek ostavlja lep utisak; zelene, crvene ili crne najlonke koje takođe presecaju nogu na butini...»

»Strip-tiz snova: žena iz svemira. Igrače u praznom prostoru, jer žena je tim erotičnija što se sporije kreće. Dakle, verujem da će vrhunac erotskog predstavljati žena u bestežinskom stanju.

»Nagost na plažama nema ničeg zajedničkog sa nagošću na sceni. Na sceni, one su boginje, nedodirljive... Talas golotinje, u pozorištu i drugde, plitak je i ograničava se na jedan mentalni čin: skinuću se, prikazaću gole glumce i glumice. Takva ograničenja ga samo čine nezanimljivim. Na drugim mestima prikazuju stvarnost: ja ovde sugerišem samo nemo-guće.

»Stvarnost seksa koja se svuda izlaže umanjuje subjektivnost erotizma«.

»Osvetljena raznobojnom svetlošću, ukrašena nakitom, ulepšana velikom narandžastom perikom, Uša Barok, striptizeta austro-poljskog porekla, nastaviće tradiciju *Crazy Horse-a*: otelotvoriti onu koja se ne dotiče rukama.«

Strip-tiz je ples: možda jedini i najoriginalniji ples savremenog zapadnog sveta. Njegova tajna je u auto-erotici kojom jedna žena obožava sopstveno telo i u istoj meri ga čini poželjnim. Da nema te narcističke iluzije koja čini suštinu svih pokreta, da nema tog skupa pokreta milovanja koji obavljaju telo i obeležavaju ga kao falički predmet, ne bi bilo ni erotskog efekta. Uzvišena masturbacija, čija je sporost, kako kaže Bernarden, od suštinskog značaja. Ta sporost čini sve pokrete kojima se devojka okružuje (skida, miluje i podražava osećanje uživanja) pokretima »drugoga«. Njeni pokreti tkaju oko nje utvaru seksualnog partnera. Ali taj drugi, automatski biva isključen, pošto ga ona supstituiše i prisvaja njegove pokrete u jednom procesu kondenzacije koji nije daleko od procesa koji se odigravaju tokom sna. Čitava erotska tajna (i veština) strip-tiza je u tom prizivanju i odstranjivanju drugog, pokretima čija je sporost poetična, kao i usporeni snimak eksplozije ili pada, zbog toga što vam pre no što se nešto dogodi *ostavlja dovoljno vremena da osetite kako vam nedostaje*, što, ukoliko, savršenstvo uopšte postoji, predstavlja savršenstvo želje.⁴⁵

⁴⁵ Iskaz koji se vrši pokretima, »bump and grind« u tehničkoj terminologiji, ostvaruje ovde ono što je Bataj (Bataille) nazivao fingiranjem suprotnog: usled toga što biva neprestano oblačeno i svačeno pokretima koji ga obnažuju, telo ovde poprma svoje poetsko značenje snagom ambivalentnosti. Nasuprot tome, može se uočiti naivnost nudista i njima sličnih, naivnost one »plitke nagosti sa plaže« o kojoj govori Bernarden, a koja, verujući da izlaže голу stvarnost upada u ekvivalentnost znaka: ona je samo ekvivalentni označitelj

Jedini dobar strip-tiz je onaj koji odražava telo u tom ogledalu pokreta i u skladu sa tom strogom narcističkom apstrakcijom — skup pokreta koji je pokretni ekvivalent te opreme znakova i belega koji deluju svuda u erektilnoj postavci tela, na svim nivoima mode, šminke, reklama.⁴⁶ Jasno je da se loš strip-tiz sastoji od običnog svačenja koje samo obnavlja nagost, taj tobožnji cilj predstave, i propuštajući da ostvari hipnozu tela, direktno ga predaje pohoti gledališta. Ne radi se o tome da loš strip-tiz ne uspeva da veže pažnju ili želju publike — naprotiv; ali suština je u tome što devojka nije uspevala da *samoj sebi* dočara sopstveno telo kao začarani predmet, što nije uspevala da izvrši to preobraženje profane (realistične, naturalistične) nagosti u posvećenu nagost, nagost koja se sama ispisuje, sama dodiruje (ali uvek kroz nešto slično tananoj praznini, čulnoj distanci, okolišenju, koje još jednom, kao u snu, odslikava činjenicu da su pokreti načinjeni u ogledalu, da se telo vraća sebi kroz ogledalo pokreta).

Loš strip-tiz je onaj koji je progonjen nagošću ili nepokretnošću (odsustvom »ritma«, naglošću pokreta): tada su na sceni samo jedna »opscena« žena (u pravom značenju tog pojma) i njeno telo, a ne zatvorena sfera jednog tela koje se, tom austom pokreta, naznačuje samom sebi kao falus i sebi daje prvenstvo kao *znaku* želje. Uspeti, ne znači dakle ni u kom slučaju »voditi ljubav sa publikom«, kao što se obično misli, već upravo suprotno. Striptizeta je, po Bernardenu, boginja, i zabrana koja na njoj počiva, koju ona ocrta oko sebe, ne znači kako ništa ne može da joj se *uzme* (kako ne može da se pređe na seksualni čin: ta represivna situacija je odlika lošeg strip-tiza), već da ništa ne može da joj se *da*, pošto se ona sva daje sebi, na čemu i počiva dovršena transcendencija koja joj daje privlačnost.

Sporost pokreta je ista onakva kakvu srećemo kod svetinih rituala i čina preobraženja. No ovde se ne radi o preobraženju hleba i vina, već tela u falus. Svaki deo odeće koja pada ne približava nas nagosti, goloj »istini« seksa (premda

jedne označene prirode. To naturalističko razotkrivanje je uvek samo »mentalni čin«, kao što vrlo dobro kaže Bernarden: to je ideologija. U tom pogledu, strip-tiz se svojom perverznom igrom i nepriznatom ambivalentnošću suprotstavlja »oslobađanju putem nagosti«, kao jednoj *racionalističko/liberalnoj ideologiji*. »Eskalacija golotinje« je eskalacija racionalizma, prava čoveka, formalnog oslobađanja, liberalne demagogije malograđanskog slobodno-mislilštva. Ta realistička zabluda je stavljena tamo gde i zaslužuje, rečima jedne devojke kojoj su ponudili lutku-koja-piški: »To umem da radi i moja sestrice. Možeš li da mi daš pravu lutku?«

⁴⁶ Igra prozirnim velovima može da odigra istu ulogu kao i ova igra pokretima. U istu kategoriju spada i česta reklama gde se javljaju dve ili više žena: samo prividno se radi o homoseksualnoj tematici, dok je u stvari reč o narcističkom modelu samozavođenja, igri udvajanja usmerenoj ka sebi, obrtom seksualne stimulacije (koja, uostalom može biti i heteroseksualna: muškarac u reklamama javlja se samo kao narcističko jemstvo, da bi pomogao ženi da se zadovolji).

se čitava predstava pothranjuje tim voajerističkim nagonom, opsesivnim slikama nasilnog skidanja i silovanja, takvi fantazmi se protiv suštini predstave) — padajući, ta odeća naznačuje ono što je obnaženo kao falus — ona razotkriva sledeći deo odeće i ista igra se nastavlja, a telo sve više izranja kao slika falusa, uz ritam strip-tiza. Nije, dakle, reč o igri oduzimanja znakova koja stremlji nekoj seksualnoj »dubini«, već naprotiv, o uzlaznoj igri konstruisanja znakova — gde svako obeležje poprma erotsku snagu svojim znakovnim dejstvom, to jest, preobražajem koji vrši na onome što se nije desilo (nedostatak i kastracija) ka onome što uspostavlja na njegovom mestu: falusa.⁴⁷ Zbog toga strip-tiz i jeste spor: da je njegov cilj seksualno obnaživanje, trebalo bi da se odvija što je moguće brže, no on je spor usled toga što je diskurs, izgrađivanje znakova, minuciozna razrada odgođenog značenja. O tom faličkom preobraženju svedoči i pogled. Ukočenost pogleda je glavni adut dobre striptizete. To se obično tumači kao tehnika distanciranja, *coolness*, čija je svrha da naznači granice te erotske situacije. I da i ne: ukočeni pogled koji bi označavao samo zabranu sveo bi strip-tiz opet na neku vrstu represivne pornodrame. Dobar strip-tiz to nije; to gospodarenje pogledom ne potiče od smišljene hladnoće: ako je pogled *cool* kao kod manekena, onda je takav samo pod uslovom da redefinišemo pojam *cool* kao posebni kvalitet čitave savremene kulture medija i tela, kvalitet koji više ne pripada poretku toplog i hladnog. Taj pogled je neutralisani pogled auto-erotske privlačnosti, pogled žene/predmeta koja se posmatra i širom otvorenih očiju sklapa oči nad samom sobom. Ne radi se o posledici cenzurisane želje: reč je o vrhuncu savršenstva i perverzije. To je ostvarenje čitavog seksualnog sistema koji bi hteo da žena nikad ne bude toliko ona sama, pa dakle ni toliko poželjna, kao onda kada prihvata da prvo udovolji sebi, da uživa u sebi, da jedinu želju i transcendenciju nađe u sopstvenoj slici.

Idealno telo koje zadovoljava uslove ove odredbe je telo manekenke. Manekenka nudi najpribližniji model te faličke instrumentacije tela. Samo ime govori: *manne-ken*, »mali čovek« — dete ili penis — tu žena okružuje sopstveno telo jednom sofisticiranom manipulacijom, intenzivnom narcističkom disciplinom, koja od nje čini paradigmu zavođenja. I bez sumnje se u tome, u tom perverznom procesu koji od nje i njenog posvećenog tela čini živi falus, i sastoji *istinska kastracija žene* (muškarca takođe, ali prema modelu koji se radije kristališe

⁴⁷ I poslednji deo odeće može da padne: integralni strip-tiz ne menja svoju logiku. Znamo da su pokreti dovoljni da bi ocrtali onu začaranu liniju duž tela, mnogo prefinjeniji beleg od slipa; u svakom slučaju, ono što se isprečuje na putu strukturalnog belega (slipa ili pokreta) nije seksualni organ već sama polnost koja prožima telo: prizor organa, a u krajnjoj liniji i orgazma, nikako je, dakle, ne ukida.

oko žene). Biti kastriran, znači biti prekriven faličkim supstitutima. Žena je njima prekrivena, ona je dužna da svojim telom oliči falus, pod pretnjom da inače neće biti poželjna. I to što žene nisu fetišisti dolazi otuda što na sebi obavljaju ritual stalne fetišizacije, što od sebe čine *lutku*. Poznato je da je lutka fetiš, napravljen zato da bi se stalno oblačio i svlačio, unakarađivao i doterivao. U tu igru pokrivanja i otkrivanja koja ima simboličku vrednost u detinjstvu, u istu igru ali u obratnom smeru, regresira sav predmetni i simbolički odnos kada se žena *načini* lutkom i postane sopstveni fetiš i fetiš drugoga.⁴⁸

Frojd: »Tako čest izbor donjeg veša kao fetiša, duguje se onome što je odložilo poslednji trenutak svlačenja, kada se još moglo verovati da je žena falička« (o *Fetišizmu*).

Privlačnost strip-tiza kao prizora kastracije poticala bi, dakle, od neizbežnosti otkrića, bolje rečeno, od traganja i nenalaženja, ili još bolje, od nastojanja da se nikako ne otkrije kako nema ničega. »Obamrlost pred polnim organima žene, koja ne izostaje ni kod jednog fetišiste: neizbrisiv pečat koji je ostavilo potiskivanje (*ibid.*). Nezamislivo odsustvo — iskustvo koje docnije stoji u pozadini svih »otkrovenja«, svih »razotkrivanja« (a naročito seksualnog statusa »istine«) — opsesija rupom se pretvara u obratnu opčinjenost falusom. To je negirana, predgrađena tajna otvora iz koga izvire čitavo potomstvo fetiša (predmeta, fantazmi, tela/predmeta). Fetišizovano telo žene će se isprečiti na mestu tog odsustva iz koga se javlja, sprečije tu vrtoglavicu svojim erotskim prisustvom, »znakom trijumfa nad pretnjom kastracije i zaštitom od te pretnje« (*ibid.*).

Iza naizmeničnih velova nema ničega, nikada ga nije ni bilo, i kretanje koje stalno stremlji unapred da bi to ništa razotkrilo je upravo proces kastracije — ne prepoznavanje nedostatka, već vrtoglava privlačnost te supstance ništavila. Celokupni zapadnjački stav koji nalazi ishodište u vrtoglavom i prinudnom realističkom samoispitivanju, aficiran je strabizmom kastracije: pod vidom vraćanja »suštini stvari«, nesvesno se teži praznini. Umesto priznavanja kastracije, poteže se svaki mogući falički alibi, a zatim se, u skladu sa opsesivnom

⁴⁸ *Perverzna želja* je normalna želja nametnuta *društvenim* modelom. Ukoliko žena izbegne auto-erotsku regresiju, ona više nije predmet želje, ona postaje subjekt želje, a time i imuna na strukturu perverzne želje. Ali i ona može da potraži ispunjenje svoje želje kroz fetišističko neutralisanje želje drugoga: perverzna struktura (ona vrsta podele rada želje na subjekat i objekat, koja čini tajnu perverzije i njenog erotskog dejstva) tako ostaje neizmenjena. Jedini izlaz: da razaranjem tog faličkog utvrđenja, te perverzne strukture u koju ga zatvara seksualni sistem, svako otvori oči umesto da ih zatvara pred svojim faličkim identitetom, pred svojim odsustvom na mestu drugoga, i da tako iskorači iz bele magije faličke identifikacije, kako bi spoznao sopstvenu pogibeljnu ambivalentnost — tada bi iznova postala moguća igra želje kao simboličke razmene.

prinudom, teži uklanjanju tih alibija kako bi se otkrila »istina« — koja je uvek kastracija, ali koja se, u krajnjoj liniji, uvek pokazuje kao *negirana* kastracija.

USMERENI NARCIZAM

Sve nas to navodi da iznova postavimo pitanje narcizma sa aspekta društvene kontrole. Jedan Frojdov odlomak (»Kao uvod u narcizam«) podseća na ono o čemu smo do sada govorili: »Uspostavlja se takvo stanje pri kome je žena sama sebi dovoljna, što joj nadoknađuje onu slobodu pri izboru objekta koju joj društvo osporava. Takve žene, pravo govoreći, vole jedino sebe, skoro isto onoliko intenzivno koliko ih voli i muškarac. Njihova potreba ih ne čini sklonim da vole, već da budu voljene, i dopada im se onaj muškarac koji te uslove ispunjava... Takve žene imaju izuzetnu privlačnu draž za muškarce, ne samo iz estetskih razloga, jer obično se radi o izuzetno lepim ženama, već i zbog zanimljivih psiholoških konstelacija.« Dalje se govori o »deci, mačkama, izvesnim životinjama«, kojima »zavidimo na njihovom nepovredivom libidu«, na »koherentnom narcizmu koji umeju da ispolje«. U sadašnjem erotskom sistemu ipak se ne radi o ovom primarnom narcizmu, vezanom za neki vid »polimorfne perverzije«. Pre bi se radilo o pomeranju »tog narcizma kojim je, u detinjstvu, stvarno Ja ostvarivalo prevlast nad idealnim Ja«, ili tačnije, o projekciji, »narcističkog savršenstva detinjstva« kao ideala Ja, koje je, kao što znamo, vezano za potiskivanje i sublimaciju. Taj dar koji žena čini sebi svojim telom, ta retorika lepote, odslikava u suštini jednu surovu disciplinu, etiku koja teče uporedo sa onom što vlada u ekonomskom poretku. Nema ničeg unutar Funkcionalne estetike tela, što bi omogućilo razlikovanje procesa kojim se subjekt potčinjava svom narcističkom idealu Ja, od onoga kojim mu društvo nalaže da mu se usaglasi, ne ostavljajući mu drugu alternativu izuzev da voli samog sebe, da ulaže u sebe u skladu sa pravilima koje ono nameće. Taj narcizam se, dakle, radikalno razlikuje od narcizma mačke ili deteta *time što je stavljen u kontekst vrednosti*. To je *usmereni narcizam*, usmereno i funkcionalno oduševljavanje lepotom na osnovi vrednovanja i razmene znakova. To samozavođenje je tek prividno neosnovano, jer je svaki njegov detalj određen normom optimalnog vladanja tela na tržištu znakova. Ma koje fantazme uvodila u igru savremena erotika, njome upravlja racionalna ekonomija vrednosti i u tome je sva razlika u odnosu na primarni ili infantilni narcizam.

Čitava oblast mode i reklama tako iscertava jednu Kartu auto-erotske nežnosti i njenog usmerenog istraživanja: vi ste odgovorni za svoje telo i treba da ga učinite unosnim, da ga investirate — ali ne vođeni pravilima uživanja — već *znako-*

vima koji su promišljeni i isposredovani masovnim modelima, usklađeni sa organigramom prestiža itd. Ovde se primenjuje neobična strategija: investiranje u telo i erogene zone preobraća se i transferiše u *insceniranje tela i erogenosti*. Narcističko zavođenje se od sada vezuje za telo ili delove tela koji bivaju objektivirani određenim postupcima, predmetima, pokretima, igrom belega i znakova. Taj *neo-narcizam* se vezuje za *manipulaciju* telom kao vrednošću. To je usmerena ekonomija tela, zasnovana na šemi libidinozne i simboličke destrukture, na usmerenom razgrađivanju i restrukturiranju i investicija, na »reapropriaciji« tela u skladu sa usmeravajućim modelima, a time i kontrolisanim značenjem, transferom ostvarenja želje na kôd.⁴⁹ Sve to obrazuje neku vrstu »sintetičkog« narcizma koju bi trebalo razlikovati od klasičnih formi narcizma:

1. Primarne: fuzionalne.
2. Sekundarne: investiranje tela kao raspoznatljivog, Ja-ogledala. Integrisanje Ja putem ogledaličnog prepoznavanja i putem pogleda drugog.
3. Tercijerna: »sintetička«. Preoblikovanje razgrađenog tela kao »personalizovanog« Erosa, odnosno, indeksiranog prema kolektivnim funkcionalnim modelima. To je telo homogenizovano kao mesto industrijske proizvodnje znakova i razlika, mobilisano u znaku programskog zavođenja. Onemogućavanje ambivalentnosti u korist potpune pozitivacije tela kao sheme zavođenja, zadovoljstva i prestiža. Telo kao *sumiranje delimičnih objekata* čiji je subjekt »Vi« *konzumiranja*.⁵⁰ One-

⁴⁹ Ukoliko se pozovemo na funkciju koju pismo ima kod Leklera, na erogenu funkciju diferencijalnog zapisa i poništavanja razlike, videćemo da je sadašnjem sistemu svojstveno ukidanje funkcije otvaranja koju to pismo obavlja, a u korist njegove funkcije zatvaranja. Pisana funkcija je disocirana — simbolički zapis iščezava u korist strukturalnog zapisa — abeceda želje iščezava u korist abecede koda. Analitičku ambivalentnost pisma, takođe, smenjuje njen ekvivalent u sistemu koda, njena pisana funkcionalnost kao (lingvistička) *vrednost*. Pismo se tada udvaja i odslikava se kao puni znak, ono je fetišistički investirano kao jedinstveno svojstvo na mestu erogene drugojčnosti. Investirano kao falus u kome se ukidaju sve razlike. Skanzija subjekta u uživanju putem pisma, ukida se u korist ostvarenja želje u fetišizovanom pismu. Tako se erogenom telu Leklera suprotstavlja ne samo anatomsko, već prevashodno, semiurgičko telo, sačinjeno od leksike punih i kodifikovanih označitelja, modela koji označavaju ostvarenje želje.

⁵⁰ Subjekt konzumiranja (potrošnje), a naročito potrošnje tela, nije ni Ja, ni subjekt nesvesnog, već *vi*, ono *you* u reklamama, odnosno onemogućeni subjekt, fragmentiran i prepravljen dominirajućim modelima, »personalizovan« i angažovan u razmeni/znaku *vi* je simulacioni model drugog lica i razmene, ono u suštini nije *niko*, već samo fiktivni pojam koji podržava diskurs modela. To *vi*, više nije onaj kome se govori, već posledica udvajanja koda, ona utvara koja se javlja u ogledalu znakova.

mogućavanje odnosa subjekta sa sopstvenim nedostatkom u svom telu, sâmmim telom koje je postalo medij totalizacije, što je izvanredno prikazano u filmu *Prezir*, gde Brižit Bardo detaljno opisuje sopstveno telo u ogledalu, nudeći svaki njegov deo na uvid i erotsku procenu drugome, pri čemu se sve okončava formalnim sabiranjem kao da je reč o predmetu: »Znači da me voliš celu?« Telo je postalo potpun sistem znakovna sredenih prema modelima, pod opštim ekvivalentom faličkog kulta, kao što je i kapital postao potpuni sistem prometne vrednosti pod opštim ekvivalentom novca.

INCESTUOZNA MANIPULACIJA

Savremeno »oslobađanje« tela neminovno prolazi kroz ovaj narcizam. »Oslobodeno« telo je telo kod koga su se zakon i zabrana, koji su nekada pol i telo cenzurisali spolja, na izvestan način interiorizovali kao narcistička promenljiva. Spoljne prinude su se pretvorile u omeđenost znakovima, u zatvorenu simulaciju. Pa, ako se puritanski zakon, u ime Oca, na nasilan način primenjivao, pre svega na genitalnu seksualnost, trenutnoj fazi odgovara mutacija svih ovih svojstava:

— ona više nije nasilna: radi se o pacifikovanoj represiji,

— ona više ne cilja prvenstveno na genitalnu seksualnost, koja je od sada ozvaničena običajima. Ono na šta se na ovom stupnju cilja, mnogo je suptilnije i radikalnije od represije i kontrole, to je *nivo samog simboličkog*. To znači da represija, prevazilazeći sekundarnu polnost (genitalnost i biseksualni društveni model), pogađa primarnu polnost (erogenu različitost i ambivalentnost, odnos subjekta prema sopstvenom nedostatku na kome se zasniva mogućnost ma koje simboličke razmene⁵¹ ona se više ne vrši u ime Oca, već, na neki način, u ime Majke. Pošto je simbolička razmena bila zasnovana na zabrani incesta, svako ukidanje (cenzura, destrukcija) ovog nivoa simboličke razmene označava proces incestuozne regresije. Videli smo da erotizacija i falička manipulacija telom imaju svojstva fetišizacije: a pervertirani fetišista je definisan time što se nikada nije odrekao želje za majkom koja je od njega stvorila zamenu za ono što joj je nedostajalo. Kao živom majčinom falusu, pervertiranom subjektu je jedini cilj

⁵¹ Treba uočiti da se »oslobađanje« i »revolucija« tela suštinski odvijaju na nivou sekundarne polnosti, odnosno, na nivou biseksualne racionalizacije pola. One se, dakle, odvijaju sa tempom zakašnjenja, na nivou na kome je delovalo puritansko potiskivanje, pa su time bez ikakvog uticaja na nivou sadašnje represije koji je simbolički. Ta revolucija »kasni za jedan rat« u odnosu na način represije. Što je još bolje (ili gore): suštinska represija podmuklo napreduje kroz, i sâmom činjenicom postojanja »seksualne revolucije« koja se često na zabrinjavajući način usklađuje sa onom »tihom« represijom u znaku usmerenog nacizma, o kojoj smo već govorili.

da se nastani unutar te iluzije o samom sebi i da u njoj nađe ostvarenje svoje želje — u stvari, *ostvarenje majčine želje* (dok je tradicionalna genitalna represija značila *ostvarenje Očeve reči*). Vidi se da je stvorena jedna incestuozna situacija u pravom smislu reči: subjekt se više ne deli (više se ne razdvaja od svog faličkog identiteta), i on više ne deli (ne odriče se ma čega što mu pripada u odnosu simboličke razmene). Identifikacija sa falusom majke ga u potpunosti određuje. Isti proces koji se odigrava i kod incesta: ne izlazi iz kruga porodice.

Na jedan uopšteni način, danas se ista stvar dešava i sa telom: zakon Oca i puritanski moral su tu (relativno) izigrani putem libidinozne ekonomije, koju karakterišu destrukcija simboličkog i uklanjanje brane incestu. Proširen sredstvima masmedija, ovaj uopšteni model ostvarenja želje ne ide bez izvesnih svojstava opsesivnosti i strepnje koje se dosta razlikuju od puritanske neuroze na histeričnoj bazi. Ne radi se više o strepnji vezanoj za edipovsku zabranu, već o strepnji koja potiče otuda što čak ni u samom »naručju« zadovoljstva i umnoženog faličkog uživanja, čak ni u »naručju« tog velikodušnog, tolerantnog, umirujućeg i permisivnog društva, subjekt nije ništa drugo do živa marioneta majčine želje. Ta strepnja je mnogo dublja od one koja potiče iz genitalne frustracije, jer nastaje ukidanjem simboličkog i razmene, incestuoznim položajem u kome subjektu nedostaje čak i sâm nedostatak subjekta — strepnja koja se danas svuda očitava u fobiji i opsesiji *manipulacije*.

Danas svi mi, i na svim nivoima, doživljavamo tu suptilnu formu represije i otuđenja: njeni izvori su neuhvatljivi, njeno prisustvo podmuklo i sveobuhvatno, načini borbe protiv nje još nisu nađeni, a možda ih nije ni moguće naći. To je zato što ova manipulacija upućuje na onu izvornu kojom majka manipuliše subjektom kao sopstvenim falusom. Tom fuzionišućem i manipulišućem obilju, tom lišavanju, više se nije moguće suprotstaviti onako kao transcendentnom zakonu Oca. Svaka buduća revolucija trebalo bi da ima na umu tu bitnu okolnost, i da iznađe — između zakona Oca i želje majke, između »ciklusa« represije/prekoračenja i ciklusa regresije/manipulacije — formu artikulacije simboličkog.⁵²

⁵² To pretpostavlja jednu vrstu razmene kojom neće vladati zabrana incesta i zakon Oca, kao kod one vrste razmene (u ekonomiji i jeziku) koju poznamo, koja je zasnovana na vrednosti, i koja dostiže vrhunac u sistemu prometne vrednosti. Ta vrsta razmene postoji: to je simbolička razmena, i ona je, za razliku od postojeće, zasnovana na poništenju vrednosti, čime ukida zabranu na kojoj se temelji i prevazilazi zakon Oca. Simbolička razmena nije ni regresija sa ove strane zakona (ka incestu), ni prosto prekoračenje (još uvek zavisno od zakona), ona je razrešenje tog zakona.

MODELI TELA

1. Za medicinu, referentno telo je *leš*. Drugim rečima, leš predstavlja idealnu granicu tela u njegovom odnosu sa sistemom medicine. On proizvodi i reprodukuje medicinu određene njene delatnosti kao delatnosti održavanja života.

2. Za religiju, idealna referenca tela je *životinja* (instinkti i prohtevi »ploti«). Telo kao grobnica, i vaskrsavanje iz mrtvih kao telesna metafora.

3. Za sistem političke ekonomije, idealni tip tela je *robot*. Robot je dovršeni model funkcionalnog »oslobađanja« tela kao radne snage, on je apsolutna i aseksualna ekstrapolacija racionalne proizvodnosti (može se raditi i o robotu koji misli: o računaru, još uvek je reč o ekstrapolaciji mozga iz radne snage).

4. Za sistem političke ekonomije znaka, referentni model tela je *maneken* (u svim svojim varijantama). Savremenik robota (tandem iz naučne fantastike: Barbarela), maneken takođe predstavlja telo koje je u potpunosti funkcionalizovano zakonom vrednosti, ali ovog puta kao prostor proizvodnje vrednosti/*znaka*. Ono što je proizvedeno, više nije radna snaga već modeli značenja — ne samo seksualni modeli ostvarenja želje, već *sama seksualnost kao model*.

Svaki sistem tako naizmenično otkriva, iza idealiteta svojih ciljeva (zdravlja, vaskrsnuća, racionalne proizvodnje, oslobođene seksualnosti), redukujući fantazam za koji se vezuje, deliričnu viziju tela koja određuje njegovu strategiju. Leš, životinja, mašina ili maneken — takvi su negativni ideal-tipovi tela, fantastične redukcije putem kojih se ono proizvodi i upisuje u sukcesivnim sistemima.

Čudno je to što telo ne predstavlja ništa osim ovih modela u koje su ga zatvorili različiti sistemi, a opet, i jeste nešto sasvim drugo: njihova radikalna alternativa, nepomirljiva drugojačnost koja ih negira. Ta inverzna sposobnost bi se još uvek mogla nazvati telom. Ali za nju — za telo kao materijal simboličke razmene — *nema modela*, nema koda nema ideal-tipa, nema usmeravajućeg fantazma, *pošto ne može biti sistema* tela kao anti-objekta.

FALUS KAO EKVIVALENT RAZMENE

Od industrijske revolucije naovamo, jedan isti veliki preobražaj obuhvata materijalna dobra, jezik i seksualnost (telo), u procesu koji karakteriše progresivno širenje političke ekonomije ili produbljevanje zakona vrednosti.

1. Proizvodi postaju roba: upotrebna vrednost i prometna vrednost. S jedne strane, osuđeni na apstraktnu svrhovitost »potreba« koje »zadovoljavaju«, a s druge, na strukturalnu formu koja reguliše njihovu proizvodnju i njihovu razmenu.

2. Jezik postaje sredstvo komunikacije, polje značenja. Razvrstava se na označitelje i označene. Jezik kao medij ima za cilj da izrazi istu onu razdvojenost koja postoji između robe i referentne svrhovitosti: poredak označenih, i to u strukturalnoj formi koja reguliše razmenu označitelja: u jezičkom kodu.

U oba slučaja, prelaz na funkcionalnu svrhovitost, racionalna usmerenost na jedan »objektivni« sadržaj (upotrebna vrednost ili označeno/referenca) zapečaćuje usmerenost na strukturalnu formu koja je upravo forma političke ekonomije. U »neo-kapitalističkom« (tehno- i semiokratskom) okviru, ta forma se sistemizuje na štetu »objektivne« reference: označeno i upotrebne vrednosti progresivno iščezavaju u korist funkcionisanja koda i prometne vrednosti.

Pri kraju ovog procesa, kraju koji mi tek naslućujemo, dva »sektora« proizvodnje i značenja konvergiraju. Proizvodi i robe se proizvode kao znakovi i poruke i regulišu se prema apstraktnoj konfiguraciji jezika: prenoseći sadržaje, vrednosti, svrhovitosti (svoje označene), oni cirkuliraju prema jednoj uopštenoj apstraktnoj formi koju propisuju *modeli*. Robe i poruke kulminiraju u istom statusu znakova. I tu se, uostalom, njihova referenca gubi pred igrom označitelja koja tako može da dosegne strukturalno savršenstvo: ubrzanje, umnožavanje poruka, informacija, znakova, modela — to je *moda* kao potpuni *ciklus* u kome se ostvaruje *linearni* svet robe.

Telo i seksualnost mogu se analizirati svim pojmovima koji prethode: upotrebnom vrednošću/prometnom vrednošću, označenim/označiteljem.

1. Moglo bi se pokazati kako se seksualnost, u svojstvu *aktuelnog »oslobađanja«*, pretvara u upotrebnu vrednost (zadovoljavanje »seksualnih potreba«) i prometnu vrednost (igra i računica erotskih znakova kojom upravlja kruženje modela). Moglo bi se pokazati kako se seksualnost autonomizuje kao *funkcija*: od one kolektivne, od reprodukcije vrste, ona prelazi na individualne funkcije, fizioloških ravnoteža (deo opšte higijene), mentalnih ravnoteža, »ispoljavanja subjektivnosti«, emanacija nesvesnog, etike seksualnog zadovoljstva — i čega sve još ne? U svakom slučaju, seksualnost postaje *element ekonomije subjekta*, postaje objektivna svrhovitost subjekta i sama se pokorava jednom poretku svrhovitosti, ma kakav on bio.

2. U meri u kojoj se funkcionalizuje (u kojoj se podvrgava određenoj transcendentnoj referenci koja govori kroz nju

— pa bio to njen sopstveni idealizovani princip, libido, poslednja šansa za označeno), seksualnost poprima strukturalnu formu (kao i industrijski proizvodi ili jezik komunikacija). Ona se pridružuje velikim suprotnostima (Muško/Zensko) čija razdvojenost je okružava, usredsređujući se na delatnost određenog seksualnog *modela* o kojoj svedoči određeni seksualni organ i zatvarajući tako igru označitelja tela.

3. *Struktura* Muško/Zensko pogrešno se poistovećuje sa prednošću koja se daje genitalnoj *funkciji* (reproduktivnoj ili erotskoj). Ta prednost genitalnosti nad svim erogenim sposobnostima tela odražava se u strukturi društvenog poretka sa muškom dominacijom. Jer, strukturalnost se poigrava biološkom drugojačijošću, ne zato da bi održala neku stvarnu drugojačnost, već naprotiv: da bi uspostavila *opštu ekvivalentnost* — gde bi Falus postao apsolutni označitelj prema kome se mere i razvrstavaju i u kome se apstrahuju i izjednačuju sve erogene mogućnosti. *Falus kao ekvivalent razmene* vlada čitavom savremenom seksualnošću, kao i njenom »revolucijom«.

4. Javljanje falusa kao opšteg ekvivalenta seksualnosti, javljanje same seksualnosti kao opšteg ekvivalenta simboličkih sposobnosti razmene — sve to uslovljava pojavu jedne *političke ekonomije tela* koja se ustoličava na razvalinama svoje simboličke ekonomije. Sadašnja »revolucija«, seksualna egzaltacija u okvirima opšte liberalizacije, samo je manifestovanje prelaska tela i seksualnosti na stupanj *političke ekonomije*, njihovog integrisanja sa zakonom vrednosti i opštem ekvivalentnošću.

5. I u jednom i u drugom pogledu — u unapređenju *seksualnosti kao funkcije* i unapređenju *seksualnosti kao strukturalnog diskursa* — subjekt biva vraćen na osnovnu normu *političke ekonomije*: on misli o sebi i seksualno se raspoznaje u pojmovima *ravnoteže* (ravnoteže funkcija podvednih pod identitet svoga ja) — i *koherentnosti* (strukturalne koherentnosti diskursa podvedene pod neograničenu reprodukciju koda).

Kao što se »naznačeni« predmeti — koje je preuzela *politička ekonomija* znaka — pokoravaju imperativu ogoljenosti, odslikavajući jednu asketsku ekonomiju funkcionalne računice, kao što znak, uopšteno gledano, teži da se funkcionalno ogoli kako bi što bolje iskazao adekvatnost označitelja i označenog koja je njegov zakon i njegov princip realnosti, isto tako i telo kojim je ovladala *politička ekonomija* teži formalnoj nagosti kao svom apsolutnom imperativu. Ta nagost, u kojoj je sadržan čitav rad na upisivanju belega, mode, šminkanja, a istovremeno i čitava idealistička perspektiva »oslobađanja«, nema ničeg zajedničkog sa »otkrivanjem« ili

»razotkrivanjem« tela: ona iskazuje *logički* preobražaj tela kroz istorijski društveni proces. Ona iskazuje savremeni status tela u njegovom odnosu sa *političkom ekonomijom*. Kao što ogoljavanje predmeta karakteriše njihovu namenu za određenu funkciju, to jest, *njihovu neutralizaciju funkcijom* — tako i nagost tela određuje njegovu namenu za *funkciju/seks*, njegovo pridavanje seksu kao funkciji, to jest *recipročnu neutralizaciju tela i seksa*.

DEMAGOGIJA TELA

Pod znakom seksualne revolucije odvija se preobraženje nagona kao revolucionarne supstance i nesvesnog kao istorijskog subjekta. Osloboditi primarne procese kao »poetski« princip društvene stvarnosti, *osloboditi nesvesno kao upotrebnu vrednost*: takva je imaginarna struktura koja stoji iza parole o telu. Jasno je zbog čega telo i seks podržavaju sve te nade: zato što su, potisnuti u svim oblicima poredaka kojima su se zaogrtała naša »istorijska« društva, postali *metafore radikalnog negativiteta*. Sada se teži tome da se iz metafore preobrate u revolucionarnu *činjenicu*. To je greška: staviti se na stranu tela znači upasti u zamku. Ne može se ići ka primarnom procesu, to je još jedna sekundarna iluzija (Ž.F.Liotar).

U najboljem slučaju, telo će, teorijski gledano, večno ostati ambivalentno. Objekt i anti-objekt: prožimajući i poništavajući discipline koje pretenduju na to da ga objedine — prostor i ne-prostor: prostor nesvesnog kao ne-prostor subjekta itd. I posle deobe na anatomske i erogeno telo, savremena psihoanaliza (Lekler) još uvek u ime tog tela govori o kretanju želje pod diktatom pisma. Stalno se govori o telu, jer ne postoji pojam kojim bi se iskazao ne-prostor: najbolji od njih je, bez sumnje, bio onaj koji je tokom čitave jedne istorije označavao ono što se nije odigralo, što je bilo potisnuto. Ali, treba biti svestan rizika tog nasleđa. Subverzivna povlašćenost koju je telu davao njegov status potiskivanja, prestaje sa njegovom današnjom emancipacijom⁵³ (koja nije

⁵³ Za istorijom negativiteta tela, sledi istorija njegovog pozitiviteta. Sva dvosmislenost sadašnje »revolucije« potiče otuda što su vekovi potiskivanja pridali telu vrednost. Potisnuto, telo je steklo sposobnost da prekorači i preobrazu sve vrednosti. Ali, uporedo s tim, treba uočiti da je u senci tog potiskivanja nastajala duga i nerazmrsiva zbrka između tela i niza »materijalističkih« vrednosti (zdravlja, blagostanja, seksualnosti, slobode) — koncept tela je izrastao u senci određenog transcendentnog materijalizma koji je lagano sazrevao u senci idealizma kao njegov pomoćni izlaz — zbog čega se i samo njegovo vaskrsavanje odigrava u skladu sa determinisanom svrhovitošću i javlja se kao dinamički element u ravnoteži novog sistema vrednosti. Nagost postaje obeležje radikalne subjektivnosti. Telo postaje steg nagona. Ali to oslobađanje sadrži u sebi dvosmislenost svih drugih

samo posledica politike represivne desublimacije, psihoanaliza takođe ima svoj udeo u ozvaničenju tela i seksa: tu takođe vlada nerazmrsiva zapetljanost tela i seksa kao ključnog događaja subjekta, kao procesa, kao rada, i kao istorijskog prelaska u poredak koncepcija i vrednosti). Trebalo bi se zapitati nije li telo koje se »oslobađa« telo koje zauvek negira simboličke potencijale bivšeg potisnutog tela, nije li telo »o kome se govori« upravo suprotno onome koje govori. Telo kao prostoru primarnih procesa, u sadašnjem sistemu se suprotstavlja telo kao sekundarni proces: erotska upotreba i prometna vrednost, racionalizacija u znaku vrednosti. Nagonskom telu opsednutom željom, suprotstavlja se semiurgizovano, strukturalizovano telo, teatralizovano nagošću, funkcionalizovano operativnom seksualnošću.

To sekundarno telo, telo seksualne emancipacije i »represivne desublimacije« je ono koje je stavljeno pod isključivi znak Erosa. Dolazi do konfuzije između seksa i isključivog principa Erosa — to jest, do neutralizacije jednog drugim i do isključenja nagona smrti. Princip zadovoljstva se tada postavlja kao pravo »oslobođene« subjektivnosti, »nove političke ekonomije« subjekta. »Eros iznova definiše razum sopstvenim pojmovima: razumno je ono što štiti poredak zadovoljenja« (Markuze). »Oslobođena« subjektivnost se ubuduće iscrpljuje time što se predstavlja kao pozitivitet upražnjavanjem principa zadovoljstva, Erosa, koji je samo postvarenje libida kao modela ostvarenja. U tome je skriven novi smisao koji otvara put neograničenoj svrhovitosti subjekta i tada više nema nikakve razlike između seksualne »eskalacije« i sheme neograničenog rasta u društvima koja »oslobađaju« proizvodne snage — obe evoluiraju na isti način i obe su osuđene na poraz zbog neumitnog povratnog dejstva nagona smrti za koji su verovala da ga mogu odstraniti.

Telo smešteno u znak Erosa predstavlja podmaklu fazu političke ekonomije. Pa, ako je Marks opisao istorijsku fazu u kojoj otuđenje radne snage i logika robe nužno vode postvarenju svesti, moglo bi se reći da je danas, logikom znaka, zapis tela (i svih simboličkih oblasti) nužno praćen postvarenjem nesvesnog.

Umesto da nagost bude razdvojena željom, ona se javlja kao ekvivalent i insceniranje želje. Umesto da telo bude razdvojeno polom, ono se javlja kao označitelj i ekvivalent pola. Umesto da seksualnost bude razdvojena ambivalentnošću, ona se, putem strukturalne kombinacije »muškog« i »žen-

oslobađanja. Subjektivnost je tu oslobođena kao vrednost. Kao što je i rad uvek »oslobođen« samo kao radna snaga u sistemu proizvodnih snaga i prometne vrednosti, tako je i subjektivnost uvek oslobođena samo kao fantazam i vrednost/znak unutar određenog modusa usmerenog značenja, određene sistematike značenja čija je podudarnost sa sistematikom proizvodnje dovoljno uočljiva. Jednom rečju, subjektivnost je »oslobođena« samo u onoj meri u kojoj je preuzima politička ekonomija.

skog«, javlja kao ekvivalent te ambivalentnosti! Seksualni dipol se javlja kao scenario različitosti. Libido koji je strukturalno razdvojen na dva pojma, javlja se kao redukujući ekvivalent nagona smrti. Tako se nagost, telo, seks, nesvesno itd., umesto otvaranja ka dubljim međusobnim razlikama, svuda povezuju jedni sa drugima kao reprezentativni ekvivalenti, metonimišu se i sažimaju da bi, pojam po pojam, obrazovali diskurzivnu logiku seksualnosti, diskurs seksa kao vrednosti. Isto ono što se dešava u psihometafizici, gde se subjekt kao idealni referent sastoji samo od kruženja, neprekidne metonimične razmene pojmova svesti, volje, predstave, itd.

APOLOG

»Ah, zbog čega uopšte postoje dva pola?
— Na šta se žališ? Da li bi želeo da ih bude dvanaest ili samo jedan?»

(Savremeni roman)

Ovaj raspon bi mogao da se proširi: zašto ne nijedan pol ili njih bezbroj? Pitanje »brojke« je ovde apsurdno (premda se logički možemo zapitati: zašto nemamo šest prstiju na svakoj ruci?). Apsurdno je zbog toga što polnost upravo predstavlja ono deljenje koje prožima svaki subjekt i čini nezamislivim »jedan« ili »mnogo« — ali i »dva« takođe, jer »dva« je već brojka (na dvojci kao brojki se uostalom i zasniva gornji apsurdni dijalog). U svom radikalnom značenju, pol dakle ne može da dosegne stupanj prostog broja niti izračunljivi status: on je drugojačnost, a dve »obale« te drugojačnosti, koje nisu pojmovi, ne mogu da se sabiraju niti da čine deo neke serije. Sa njima se ne može računati kao sa jedinicama.

S druge strane, ovaj dijalog je logičan unutar nametnutog biseksualnog modela (Muško/Žensko), pošto on od samog početka gleda na pol kao na dva strukturalno suprotstavljena pojma. Mogućnost prelaska granice apsurdna serijskim nabrajanjem, polom kao akumulacijom, sadržana je u biseksualnoj strukturi, od onog časa kada su muško i žensko postavljeni kao pojmovi sa punim značenjem.

Tako je ambivalentnost pola redukovana bivalentnošću (dva pola i seksualnih uloga). Danas, kada ova bivalentnost prolazi kroz metamorfoze »seksualne revolucije« i kada se vidi, kako se to obično kaže, da iščezavaju razlike između muškog i ženskog, ambivalentnost pola biva redukovana neodređenošću uniseksa.

Protiv seksualističke metafore.

Uz pomoć frojdističkog pristupa danas smo u stanju da iza ma koje društvene, etičke i političke aktivnosti veoma lako, isuviše lako, otkrijemo sublimaciju, sekundarnu racional-

lizaciju nagonskih procesa. Dešifrovanje svih diskursa termina potiskivanja i fantazmatske *determinisanosti* već je postalo kulturni kliše.

Ali upravo o tome se i radi: to su samo *termini*, a nesvesno je tu samo referentni jezik. Seksualni diskurs takođe u celini postaje fantazmatski kada pol, koji je bio kritička redukcija moralne i društvene mistifikacije, sâm postane *modus racionalizacije* jednog problema postavljenog na nivou potpunog simboličkog uništenja društvenih odnosa — preispitivanje kome seksualistički diskurs pomaže da se održi unutar granica umirujućeg koda. Danas se u visokotiražnim časopisima često može pročitati kako frigidnost većeg broja žena potiče od njihove odveć jake fiksacije za oca i da se one zbog toga kažnjavaju uskraćujući sebi zadovoljstvo: ta psihoanalitička »istina« od sada je postala sastavni deo kulture i društvene racionalizacije (otuda i sve dublji čorsokak u koji zapada analitička terapija).

Seksualna ili analitička interpretacija nema isključivo pravo na verodostojnost. Ona takođe može biti fantazam definitivne istine — pa dakle, i revolucionarne teme. To je upravo ono što se danas događa — saučesništvo revolucije i psihoanalize koje potiče iz istog poretka imaginarnog, iz onog istog iskrivljavanja kao i »buržoasko« iskupljenje psihoanalize — oba potiču iz *određenja pola i nesvesnog kao determinišućih instanci*, to jest, iz njihove redukcije na racionalističku kauzalnost.

Mistifikacija se rađa u onom času kada dolazi do racionalizacije ma koje instance, kada je seksualnost sublimirana i racionalizovana unutar politike, društva i morala — ali i onda kada simboličko biva cenzurisano i sublimirano unutar dominirajućeg seksualnog diskursa.

ČUANG-CEOV KASAPIN

»Kaži mi«, upitao ga je princ Ven-hui, »kako je tvoja veština uspela da dostigne takav stupanj?«

Kasapin odloži svoj nož i reče: »Ja volim Tao, i tako napredujem u svojoj veštini. Kada sam počeo da se bavim ovim poslom, video sam samo vola. Posle tri godine vežbanja, više ga nisam video. Sada moj duh radi više od mojih očiju. Moja čula više ne delaju, već samo moj duh. Poznajem telesnu građu vola i usredsređujem se samo na međuprostore. Ako izbegavam arterije, venc, mišiće i nerve, utoliko pre ću izbegavati krupne koske! Dobar kasapin koristi jedan nož godišnje zato što seče samo meso. Običan kasapin koristi jedan nož mesečno zato što ga lomi o koske. Meni jedan isti nož služi već devetnaest godina. Raskomadao je više hiljada volova a njegovo sečivo još uvek izgleda oštro kao da je novo. Istini za volju, spojevi kostiju sadrže međuprostore, a sečivo

noža nema debljinu. Onaj ko ume da zarije tanko sečivo u te međuprostore, barata nožem sa lakoćom, pošto radi u praznom prostoru. Zbog toga se svojim nožem služim već devetnaest godina a njegovo sečivo je još uvek oštro kao da je novo. Svaki put kada treba da sečem spojeve kostiju, uočavam teškoće koje treba savladati, zadržavam dah, usredsređujem pogled i radim polako. Svojim nožem baratam veoma lagano i spojevi se razdvajaju isto onako lako kao kad zemlja pada na tlo. Izvlačim nož i uspravljam se...« (Čuang-ce, III, *Princip higijene*).

Savršen primer analize i njene čudesne operativnosti koja prevazilazi viđenje objekta kao punog, supstancijalnog i neprozirnog (»na početku sam video samo vola...«), anatomsku viziju tela kao ispunjenog zdanja koje se može komadati po volji, sačinjenog od kostiju, mesa i organa objedinjenih spoljašnjom predstavom, na kome radi običan kasapin koji se koristi silom da bi došao do saznanja o artikulaciji praznine, o strukturi praznine kojom se telo artikuliše (»usredsređujem se samo na međuprostore...«). Nož Čuang-Ceovog kasapina nije punoća koja prolazi kroz ispunjenost, on je i sâm praznina (»sečivo noža nema debljinu«) koja se artikuliše na praznini (»... sa lakoćom, pošto radi u praznom prostoru«). Nož koji deluje tako usaglašeno sa analitičkim duhom, ne radi u prostoru koji ispunjava vola, onom prostoru o kome svedoče čula, oči, već u skladu sa unutrašnjom logičkom organizacijom ritma i intervala. Ako se ne troši, to je zato što se ne suprotstavlja debljini koske ili mesa, supstanci koju treba savladati — to je zato što je čista drugojačnost koja radi na drugojačnosti — u ovom slučaju, zato da bi raščinio telo — što je praktično delovanje; ali vidimo da ono počiva na jednoj simboličkoj ekonomiji koja ne spada ni u »objektivno« saznanje, ni u odnos snaga, već u strukturu razmene: nož i telo se *razmenjuju*, nož *artikuliše* nedostatak tog tela i samim tim ga razgrađuje u sopstvenom ritmu.

Taj nož je takođe i Leklerovo pismo koje erogenično deli određeno mesto na telu saglasno logici želje. »Neuništiva« raspoloživost simboličkog zapisa deluje tako što pismo, izuzetnom tananošću svoje oštrice, rastavlja anatomsko telo i operiše na artikulisanom praznini tela — dok puni diskurs lošeg kasapina vrši samo anatomsko komadanje materijalne očiglednosti.

Hiljadugodišnji srodnik Lihtenbergovog noža⁵⁴ čiji logički paradoks (nož bez sečiva kome nedostaje drška) umesto punog falusa i njegove fantas(ma)tične očevidnosti uspostavlja simboličku konfiguraciju *odsutnog* falusa — taj nož ne operiše na telu: on ga razlaže, on se njime kreće pažljivo i sanjalački (plutajuća pažnja: »Zadržavam dah, usredsređuju

⁵⁴ Za razliku od Okamove oštrice koja kastrira i povlači pravu liniju apstrakcije i razuma.

jem pogled i radim polako»), napreduje kroz njega *anagramski* — to jest, ne prelazi s jednog pojma na drugi, sa jednog organa na susedne organe spojene kao reči usaglašene sa funkcionalnom sintaksom: tako postupa loš kasapin i lingvista koji se bavi značenjima. Ovde je smisleni tok drugačiji: on zanemaruje očevidno telo i sledi telo ispod tela, kao što čini i anagram, saglasno svom modelu disperzije i rezolucije pojma, corpus *princepsa* čija tajna počiva na artikulaciji onoga što kola ispod diskursa i opisuje nešto, neko ime, neku formulu, čije odsustvo opседа čitav tekst. Upravo tu formulu tela, koja prkosi anatomskom telu, nož opisuje i razrešava. Izvesno je da efikasnost znaka, njegova simbolička efikasnost u primitivnim zajednicama, daleko od toga da bude »magična«, počiva baš na ovom veoma jasnom delovanju *anagramske rezolucije*. Isto je i sa arhitekturom erogenog tela koje je uvek samo anagramska artikulacija jedne formule koja je »izgubljena, a da nikada nije postojala«, formule čiji tok želje obnavlja disjunktivnu sintezu ne iskazujući je otvoreno: sama želja nije ništa drugo do ta rezolucija označitelja u orfičkoj disperziji tela, anagramskoj disperziji pesme usaglašene sa muzičkim ritmom noža Čuang-Ceovog kasapina.

V

POLITIČKA EKONOMIJA I SMRT

EKSTRADICIJA MRTVIH

Od onog doba kada su divljaci nazivali »ljudima« samo pripadnike sopstvenog plemena, definicija »Ljudskog« se znatno proširila: postala je univerzalni koncept — ono što se ponekad naziva i kulturom. Svi ljudi su danas ljudi. Univerzalnost se, uostalom, i ne zasniva ni na čemu drugom osim na tautologiji i udvajanju: tek time »Ljudsko« poprima snagu moralnog zakona i principa isključenja. Jer »Ljudsko«, već samim nastankom označava uspostavljanje svog strukturalnog dvojnika: Neljudskog. U stvari, ono i ne označava ništa više od toga, a uspesi Čovečanstva i Kulture samo su karike u lancu naizmeničnih diskriminacija koje »Druge« proglašavaju neljudskim, pa dakle i bezvrednim. Za divljake koji sebe nazivaju »ljudima«, drugi su nešto sasvim različito. Nasuprot tome, za nas koji živimo u znaku Ljudskog kao univerzalnog koncepta, drugi nisu ništa. Negde drugde, biti »čovek« predstavlja izazov, kao što je i biti plemić: ne samo da taj *kvalitet*, taj status drugojačnosti koja se intenzivno doživljava, dozvoljava razmenu sa različitim bićima: bogovima, precima, strancima, životinjama, prirodom — on i *zahteva* da svuda bude prisutan, veličan i branjen. *Mi* se, međutim, zadovoljavamo napredovanjem ka univerzalnog, jednoj apstraktnoj generičkoj vrednosti indeksiranoj na ekvivalentnost vrste, koja isključuje sve ostalo. Na izvestan način, definicija Ljudskog se razvojem kulture neumitno sužavala: svaki »objektivni« napredak civilizacije ka univerzalnog odgovarao je strožoj diskriminaciji, tako da se lako može zamisliti doba definitivne univerzalnosti Čoveka koje će koncidirati sa ekskomunikacijom svih ljudi — i čistoćom koncepta koja jedina blista u praznini.

Rasizam je savremena pojava. Prethodne kulture i rase se ili nisu poznavale ili su se uništavale, ali nikada u ime neke univerzalne Ideje. Nije postojao kriterijum koji određuje Čoveka, niti podvojenost Neljudskog, već samo razlike koje se mogu na smrt sukobljavati. Ali naš neizdiferencirani koncept Čoveka je taj koji uvodi diskriminaciju. Trebalo bi pročitati putopis jednog čoveka iz XVI-og veka, Žan de Lerijski